

»K R I T I K A« 9

Zagreb, prosinac 1969.

KULTURA, NAROD, NACIJA I »MALI« NARODI JUGOSLAVIJE

Na uvodni članak *Tarasa Kermavera* u kojemu autor razlaže karakter i mehanizam psihološke zabrane nadovezuje se filološki članak *Tomislava Ladena Jezični tabu* u kojemu Ladan najprije ističe karakter jezika, koji je u pračovjeka i u našoj podsvijesti imao funkciju prizivanja odnosno potiskivanja duhova i nadnaravnih sudbinskih zbivanja. Zabranjeni, tabuirani jezik danas se odnosi na područje spolnog života, psovke i prostačkih izraza popraćenih kretnjom. Kršćanski moral, na kojemu počiva evropska uljudba, temeljni su čimbenici koji uvjetuju pojavu slanga, podjezika koji u naše dane, u doba diferenciranja književnog i standardnog jezika, kad ljepota gubi svoju društvenu moć, postaje jedno od značajnih oruđa stila. Sudeći po bibliografiji Ladan je prvi koji u nas analizira slang u književnosti uz temeljito poznavanje francuske, engleske i prije svega američke literature o tome. Uopće, jedna suvremena i potpuna filološka naobrazba. Dva umjesna odlomka iz knjige *Le brutte parole* Nore Galli de Parentesi i Černovljeva djela Trudy po znakovnom sistemam, 1968. obogaćuju Ladanovu inicijativu, načeto pitanje od značenja za suvremenu stilistiku.

Druga tema broja je pojava *Claudela* u hrvatskom glumištu. Clau-

delov režiser *Selem* ističe ideologijske razloge koji su u katoličkom opredjeljenju pjesnika vidjeli razlog da se Claudel ne prikazuje kod nas. (Zanimljivo je da neki katolički krugovi nisu baš oduševljeno dočekali Claudela, a tisak nije čak ni preporučio svojim mnogobrojnim čitateljima da posjete praižvedbu.)

Uvođenje Claudela u hrvatski jezik i glumište uredništvo podržava prijevodom uvodnog poglavlja knjige *Claudela Le Cycle des Coufontaines et le Mystère d'Israël*, iz pera *Georgesa Cattauia*, objelodanjeno u Parizu 1968. i odlomke o razgovorima vođenim u povodu *Claudelove stogodišnjice u Nancyju 19—21. travnja 1968.* na kojima je pored ostalih sudjelovao i hrvatski režiser *Petar Selem*.

Dok su prve dvije magistralne teme uvođenje novih kulturnih zbivanja u naš duhovni život, ogled *Grge Gamulina Mir u zavičaju orijentira* našu socijalnu svijest uvodnim pitanjem »uime čega bi trebalo ustati protiv našeg tržišnog socijalizma i industrijaliziranog racionaliteta svakidašnje praktičnosti«. Autor svraća pozornost na okolnost da su u okviru reforme izostala mnoga naša kulturna očekivanja. Ne ulazeći međutim u sladunjava priželjkivanja »ređa« ili »čvrste ruke«, autor to veliko siromaštvo Hrvatske obrazlaže

»velikodušnim lišavanjem i žrtvovanjem za zajedničke interese Federacije«, ili kako ih treba nazvati«. Gamulinova je orijentacija »primum vivere...«, koja počiva na »kontraverznom, ali dosad strmom putu prema demokratskom socijalizmu, s historijskim idejama samoupravnosti«. Gamulin je protiv »jednakosti u bijedi«, protiv »starih metoda slamanja pojedinaca i navođenja na priznavanje krivnje«. I dok, prizivajući Herberta Marcusea, ističe kao zlo neokapitalizma »prvo, obilje i potrebu za obiljem u potrošačkom društvu iznad vitalnih potreba i drugo, integriranu kulturu koja, i protiv same sebe, postaje profinjen medij obmane i pritiska« autor poziva da se »izaberu nove vrijednosti i postavi težište upravo na kategoriji koja nadilazi kapitalističko društvo obilja i svaki socijalistički ekonomizam, dakle pozitivne vrijednosti socijalizma koje kršćanstvu mogu da budu dobrodošle.«

Pa ipak čitanje članka ostavlja gorak okus da je »knjiga u tom našem »svjesnom«, službenom i uopće privrednom sloju društva postala gotovo neprijatelj, unutar onoga našeg još primitivnog standarda; i osjeća- mo je često tako: kao nešto tuđe, što nas inkomodira i uznemiruje, kao neugodan memento duhovne akcije i slobode, i dojam da socijalizam i današnja zajednica naroda koju nazivamo Jugoslavijom još mnogo duguje hrvatskoj nacionalnoj individualnosti, koja je današnjoj Jugoslaviji više dala nego li je od nje uzela. »Zaboravljena povijest i prezrena baština će prije ili kasnije uskrsnuti, možda i povampirena, bez obzira radi li se o 19. stoljeću ili o opustošenim zagorskim dvorcima. Prošlost naša smirit će se tek kad dobije pažnju i ocjenu koju joj još dugujemo — makar ovu zakašnjelu kao u Ninu.«

Čitanje Gamulinova ogleada može sa svoje strane potaknuti na razmišljanje, o tome što Crkva danas očekuje od umjetnosti u Hrvatskoj i što umjetnost očekuje od Crkve. Nije li se Crkva nekako »specijalizirala« za vjerska, dakle stručno teološka pa i socijalna pitanja, ne riješivši uopće pitanja svojega držanja prema um-

jetnosti, koje se teško da izraziti dogmom.

Umjetnost je i dalje tema »Kritike«, ne kao predmet profesionalne ili stručne likovne kritike, koja se obraća samo stručnjacima i ljubiteljima, nego kao problem svih nas. Dva su umjetnika, slikar i kipar, Meštrović i Kljaković, četvrt stoljeća proveli u tuđini a da pri tome nisu prestali biti naši i u svom umjetničkom djelu pronaći i iznaći najdublju bit fizičkog, reklo bi se rasnog postojanja Hrvata na tlu, koje smo kao rodnu grudu naslijedili od starih naroda Sredozemlja, Grka, Rimljana i Ilira, nisu prestali u svojem umjetničkom liku utjelovljivati jedinstvo hrvatskoga sjevera i juga. Jedan uspjeli urednički potez nadovezao je, kao dva dokumenta međavremeno minulih godina prema kojima sada zauzimamo nov stav, spis Meštrovića o Kljakoviću i Kljakovića na *Mihičićev ljetopis Nad grobom Joze Kljakovića*.

Slijedi duboko proživljavanje *stihova Dobriše Cesarića*, koje neposredno pjesnički, ne vezujući se za pravce i stilistička proučavanja, piše *Jure Kaštelan*, zatim osvrt na *Posvećanji dan Zvonimira Mrkonjića iz pera Ljerke Miške*. *Vlatko Pavlečić* objelodanjuje svoj *razgovor s Mirkom Božićem* o načinu književnoga stvaranja prodirući na taj način u probleme inspiracije i načina stvaranja, što su književnici odvajkada rado skrivali.

Josip Tabak se ponovo osvrće na tako često kritizirani prijevod »*Don Quijotea*« *Đorđa Popovića*, koji je još jednom tiskan u izdanju Nolit-a u Beogradu.

I, konačno, »Kritika« objavljuje *Radojevićev odgovor Mirku Čanadanoviću*, koji »Borba« nije htjela tiskati. Polemički stav Radojevićev sastoji se u osnovi u pobijanju velikonacionalnih jezičnih koncepcija prema kojima bi se jezik zvao srpsko-hrvatski ili hrvatskosrpski, te bi u nazivu i normiranju potpuno ignorirao »male« narode kao što su na primjer Crnogorci, jer, Jugoslavija se ne sastoji samo od »velikih« naroda i njihovih odnosa, ako su ti narod zaista »veliki. Ni »bratstvo i jedinstvo« ne ograničuje se samo na od-

nose između Hrvata i Srba nego i na odnose između Hrvata i Crnogoraca, Srba i Crnogoraca npr. Otvarajući svoje stupce problema »malih« na-

roda, »Kritika« bez sumnje ima budućnost. Ona je i u našem gradu osvojila velik broj čitalaca.

I. P.

SVESCI 15

Zagreb 1969.

Svesci, časopis Centra za koncilnska istraživanja, dokumentaciju i informacije »Kršćanska sadašnjost« (Zagreb, Marulićev trg 4), upoznaju nas, iz broja u broj, s novijom teološkom misli i postkoncilskim gibanjima u zapadnom svijetu. U ovom, kao i u prijašnjim brojevima glavni dio časopisa donosi prijevode iz stranih revija. Ovaj put je najviše zastupljena *Bibel un Liturgie*. Na prvom mjestu se nalazi članak Hildebranda F. Merkla (prijevod iz spomenutog časopisa, 39, 1966) *Pastoralni aspekti eshatološke poruke*. Pisac, i sam dušobrižnik, raspravlja o suvremenom navještanju i širenju evanđeoske poruke. Zanimaju ga središnje pitanje: »Kada i gdje može danas Božja riječ biti djelotvorno i životno navješćivana?« Njemu je jasno da izlaganje Evanđelja mora imati veze sa stvarnim životom. »Nije za čovjeka, kaže on, interesantna prošlost, pa ni Kristova, nego sadašnjost, kako će on danas izaći na kraj sa svojim trpljenjem, svojim grijehom, svojom tjeskobom, sa svim mrakom svoga života. Za njega ima značenje ono što mu je od spasenja i milosti ponuđeno danas, hic et nunc.« Dalje slijedi (opet prijevod iz *Bibel und Liturgie*, 39, 1966) članak R. Schnaekenburga: *Živjeti iz nade*. Pisac tumači Pavlove egzistencijalne misli iz Rim. 8. »Nada je, kaže, temeljno kršćansko držanje koje ide u našu sadašnju egzistenciju u ovom svijetu između početnog spasenja i dovršenja, između vremenâ.« Članak *Nekoliko misli o ljudskoj naravi* — Svesci prenose iz *Bogoslovnog Vestnika*. U njemu Vekoslav Grmič tumači značenje riječi narav. Pisac posebno raspravlja o pojmu naravi prema enciklici *Humanae vitae*. Radi se, dakako, o

ljudskoj naravi. Enciklika, smatra V. G., daje naravi značenje koje joj je davala grčka i rimska filozofija. »Za takvo poimanje naravi značajno je naglašavanje njezine 'vječne' nepromjenljivosti.« »Međutim, napominje pisac, ipak moramo biti pravedni i priznati da već Aristotel, a slijedeći njega i sv. Toma poznaju također dinamičniji pojam ljudske naravi.« U članku se, dalje, ističe biblijsko »cjelovito gledanje na čovjeka«. Pisac na koncu smatra da bi bilo moguće »raširiti pojam ljudske naravi.« »Možda će, kaže on, razvitak glede poimanja ljudske prirode ići sličnim putem kakvim je išao razvitak crkvenog poimanja u vezi s istinom 'extra Ecclesiam nulla salus'. Pojam Crkve se, naime, veoma raširio. Neće li se raširiti također pojam ljudske naravi?«

U mapisu *Kako je lijepa, Gospodine, istina* (prijevod iz Appels au Seigneur) L.—J. Lebrét poetično slaviti Gospodina i njegovu istinu. Zatim slijedi napis *Liturgija malih zajednica* (prijevod iz *Bibel und Liturgie*, 1969) Crkvi je potrebna, ističe Norbert Höslinger, liturgija malih zajednica, da je kršćanin »doživljava u svojoj neposrednoj sredini«. Iz revije *Teologisch-praktische Quartalschrift* (117, 1969) Svesci prenose članak Aloisa Stögera: *Bratski poredak među kršćanima*. Autor na temelju Biblije raspravlja o kršćanskom bratstvu. Posebno ističe životni smisao te biblijske riječi. Članak A.—M. Henrya *Rastavljeni u novom braku i kršćanska zajednica* uzet je iz *Parole et Mission* (12, 1969). Riječ je o vjernicima koje je život doveo i do toga koraka. Težak je to problem koji iz dana u dan postaje sve teži. Velik broj rastavljenih stupa ponovo u bra-